

Editoriál: Čo robí systematické prehľady systematickými?

Systematické zhromažďovanie, vyhodnocovanie a syntéza zistení z viacerých samostatných štúdií (*systematic reviews, evidence syntheses*) sa uplatňujú a hodnotia naprieč širokým spektrom odborov napr. ošetrovateľstvo, medicína, zubné lekárstvo, príbuzné lekárske profesie. Skutočne kľúčovou časťou zdravotnej starostlivosti založenej na dôkazoch je dôraz na vytváranie systematických prehľadov z primárnych výskumných štúdií.

So stúpajúcim počtom samostatných štúdií v danej oblasti je čoraz ťažšie sledovať posledné zmeny v povahe dôkazov a poskytovať zmysluplný prehľad existujúcich poznatkov. Systematické prehľady (*Systematic Reviews – SRs*) poskytujú metódy potrebné na ich prípravu a zároveň dávajú odpovede na konkrétne otázky. SRs majú jasné ciele a dôkladne formulované výskumné (prehľadové) otázky, dopredu určené vhodné kritériá pre štúdie a explicitnú, reprodukovateľnú metodológiu na analyzovanie a prezentovanie zistení. Ďalej si vyžadujú systematické vyhľadávanie všetkých relevantných štúdií, hodnotia validitu zahrnutých štúdií a taktiež môžu prezentovať syntézu výsledkov štúdií.

SRs by mali dopredu poskytnúť protokol (ak je to možné tak publikovaný), ktorý jasne a presne ukazuje ako budú posudzovatelia postupovať pri tvorbe prehľadu. Protokol podrobne opisuje kritériá, ktoré budú použité na zahrnutie alebo vylúčenie štúdií, na určenie, ktoré údaje sú dôležité a ako budú získané a syntetizované. Protokol je dôležitý, pretože dopredu určuje ciele a metódy systematického prehľadu, čo umožňuje čitateľovi presne vidieť, čo bolo naplánované a posúdiť, kde mohli nastať odchýlky. Týmto sa úplne líšia od nesystematických prehľadov, často napísaných odborníkmi z odboru, kladúcich dôraz na odbornosť autora, pričom zvyčajne nie je jasné, ako boli štúdie vyberané. Z týchto dôvodov je vyhľadávacia stratégia nevyhnutnou súčasťou protokolu o prehľade. Vymedzuje totiž, kde sa budú štúdie vyhľadávať (elektronické databázy, webové stránky), podmienky, ktoré sa použijú na vyhľadávanie štúdií, a taktiež podrobne vymenúva obmedzenia, ktoré môžu byť uvedené pri vyhľadávaní (napr. dátum, jazyk). Vyhľadávacie stratégie pomáhajú minimalizovať odchýlky v prehľade tým, že sa porovná toľko relevantných štúdií, koľko sa len dá. Okrem toho by vyhľadávacia stratégia mala dať možnosť zopakovať hľadanie inými ľuďmi. Toto je v podstate hlavný faktor, ktorý odlišuje systematické prehľady od nesystematických.

Nie všetky SRs sa končia (alebo sa dajú ukončiť) syntézou dôkazov. Dobre vykonaná SRs môže napríklad zistiť, že neexistujú žiadne štúdie, ktoré sa dajú použiť. Avšak pri prehľadoch, kde existuje viac ako jedna štúdia, je užitočné skombinovať ich výsledky a potom vytvoriť syntézu dôkazov. V závislosti od položenej otázky a metód na jej zodpovedanie existuje veľa rôznych foriem syntézy. Bez ohľadu na druh syntézy (napr. metaanalýza kvantitatívnych dát alebo metasyntéza kvalitatívnych dát) je nutné vopred uviesť jasný opis toho, aké údaje sa budú kombinovať a akým spôsobom. Je to kľúčové pre vyvarovanie sa takým druhom odchýlok (*bias*), ktoré sa môžu vyskytnúť, keď sa posudzovateľ rozhoduje, ktoré dáta zahnie a ako ich bude analyzovať a prezentovať.

V odpovedi na vyššie položenú otázku: Systematické prehľady sú uplatnením vedeckých stratégií, ktoré zamedzujú odchýlkam pri systematickom zhromažďovaní, kritickom hodnotení a syntéze všetkých relevantných štúdií na danú tému. „Systematický“ prístup má teda za cieľ obmedziť vplyvy odchýlok, ktoré sa môžu vyskytnúť počas vykonávania prehľadu literatúry.

Steve MacGillivray, PhD
University of Dundee, School of Nursing and Health Sciences